

Fröderyds kyrkogård

Kulturhistorisk inventering och förslag till bevarandeplan
Fröderyds socken i Vetlanda kommun, Jönköpings län, Växjö stift

Fröderyds kyrkogård

Kulturhistorisk inventering och förslag till bevarandeplan
Fröderyds socken i Vetlanda kommun, Jönköpings län, Växjö
stift

Jönköpings läns museums dnr: 2020-039

Rapport och foto: Margareta Olsson

Foto och avskrifter gravvårdar: Karin Calderwood, Vetlanda pastorat

Grafisk mall: Anna Stålhammar

Tryck: Arkitektkopia, Jönköping

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping

Tel: 036-30 18 00

E-post: info@jkpglm.se

www.jkpglm.se

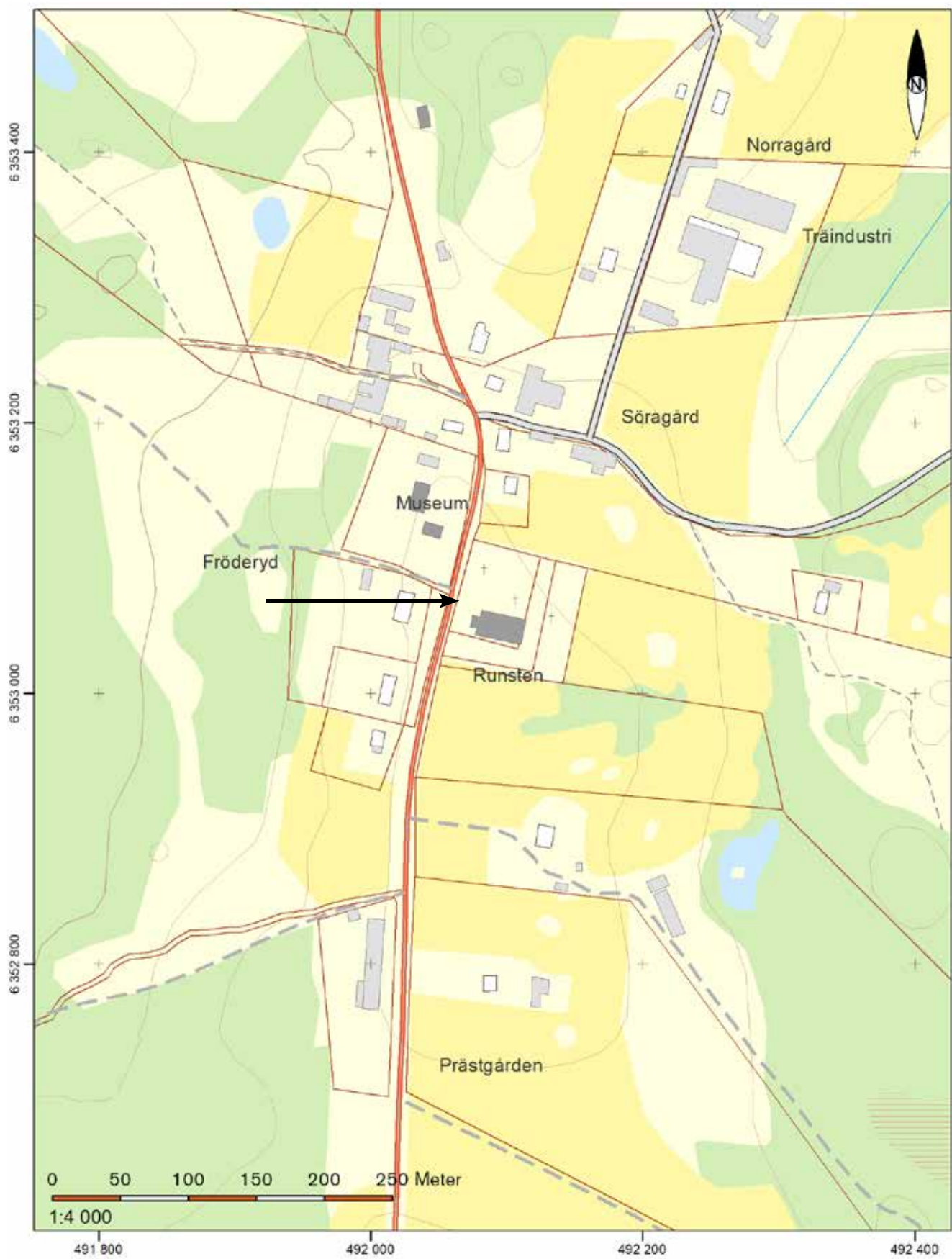
Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:

© Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833.

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2020

Innehåll

Inledning.....	5
Inventeringens uppläggning.....	5
Allmän kyrkogårdshistorik.....	6
Lagstiftning.....	9
Allmänna skötselråd.....	11
Fröderyds kyrka och kyrkomiljö.....	12
Kyrkogårdens historia.....	13
Beskrivning av kyrkogården idag.....	15
Allmän karaktär.....	15
Omgärdning.....	16
Ingångar.....	16
Vegetation.....	16
Gångsystem.....	16
Beskrivning av kvarter.....	18
Kvarter A-B.....	18
Kvarter C.....	20
Kvarter D-G.....	22
Kulturhistorisk bedömning av kyrkogården i dess helhet.....	22
Att tänka på vid förvaltningen av kyrkogården.....	24
Administrativa uppgifter.....	25
Referenser.....	25
Gravkarta.....	26
Urval kulturhistoriskt värdefulla gravar.....	28
Kvarter A.....	28
Kvarter B.....	35
Kvarter C.....	39
Ur bruk.....	43

Utdrag ur digitala fastighetskartan.

Inledning

På uppdrag av Vetlanda pastorat har Jönköpings läns museum tagit fram föreliggande inventering och förslag till bevarandeplan för Fröderyds kyrkogård. Fältarbetet har genomförts under sommaren 2020. Resultatet har därefter diskuterats med uppdragsgivaren och sammanställts under hösten 2020.

Kyrkogårdar och begravningsplatser utgör en viktig del av landets kulturarv och deras kulturvärden regleras av kulturmiljölagen. Kulturhistoriskt värdefulla gravar kan också skyddas av begravningslagen. I första hand är det Svenska kyrkan som har ansvar för att förvalta detta kulturarv med hänsyn till dess värden. Därför är det angeläget att kyrkogårdarnas kulturhistoriska värden kartläggs och preciseras. En viktig del av värdena ligger i äldre gravar och deras utsmyckning.

En bevarandeplan är ett kunskapsunderlag som är tänkt att vara till hjälp och vägledning vid vård, underhåll och förändringar på kyrkogårdarna. Planen kan även fungera som beslutsunderlag för länsstyrelse och stift vid handläggning av olika ärenden.

Inventeringens uppläggning

Rapporten omfattar en översiktlig historik över kyrkogården, en beskrivning med fotografier av de olika kvarteren och deras kulturhistoriska värden samt avslutningsvis en katalog över särskilt värdefulla gravar.

Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering på kyrkogården samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har varit aktuella kyrkoarkiv på Landsarkivet i Vadstena, Länsstyrelsen i Jönköpings läns arkiv, Antikvarisk-topografiska arkivet i Stockholm (kopior hos länsstyrelsen) samt Jönköpings läns museums arkiv. Utöver arkiv har uppgifter hämtats från aktuell litteratur, exempelvis hembygdslitteratur. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens historia.

För kyrkogården har en sammanfattande kulturhistorisk bedömning gjorts där de kulturhistoriska värdena lyfts fram. Den kulturhistoriska bedömningen av kyrkogården i allmänhet har gjorts i samarbete med Länsstyrelsen i Jönköpings län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv, utan kan vara föremål för omvärderingar. Vid bedömningen har hänsyn tagits till varje enskild kyrkogårds historia och egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och övriga landet. Den övergripande kulturhistoriska bedömningen nämner i de flesta fall inte enskilda gravstenar, utan beskriver värden och karaktärsdrag i stort.

Inför planerade förändringar eller större underhållsåtgärder krävs i regel tillstånd från länsstyrelsen.

Rapporten avslutas med själva inventeringen av kulturhistoriskt

En av länders få bevarade kyrkobalkar finns i Brandstorp i Habo kommun.

Den förindustriella kyrkogården var en ängsmark med endast få vårdar av beständigt material. Här har karaktären blivit bevarad på Ornunga gamla kyrkogård, Vårgårda kommun.

värdefulla gravplatser, vilken är avsedd att fungera som en bevarandeplan. Gravarna och deras utsmyckning redovisas i tabellform med text och fotografier samt på en gravkarta. De kulturhistoriskt värdefulla gravarna är kategoriserade i två grupper: *I. Mycket värdefulla* (som i första hand föreslås bevaras på plats) och *II. Värdefulla* (som bör bevaras eller återanvändas på plats eller i andra hand placeras på annan del av kyrkogården beroende på vari värdet består).

Fältarbete och rapport har utförts av antikvarie Margareta Olsson vid Jönköpings läns museum under 2020. Avskrifter och fotografering av enskilda gravvårdar har utförts av Karin Calderwood vid Vetlanda pastorat. Vid urvalet av kulturhistoriskt värdefulla gravar har samråd förts med pastoratet.

Allmän kyrkogårdshistorik

I stort sett alla våra landsortskyrkogårdar är jämnåriga med den första kyrkan på platsen och i de flesta fall medeltida. Efter flera hundra år av obruten kontinuitet är de ännu i bruk. Från medeltidens kyrkogårdar finns dock väldigt litet bevarat. De viktigaste förändringarna som kristendomen införde gällande våra begravnings seder är att platsen för begravingarna skulle vara vigd och inhägnad. Den medeltida inhägnaden kunde bestå av en stenmur, men vanligare var att den var uppförd av timmer, bogårdsbalken, som ibland kunde vara manshög. Till den typiska bilden av en medeltida inhägnad kyrkogård hörde även stigluckan, som både hade en symbolisk och praktisk funktion som port till den vigda jorden.

Den medeltida kyrkogården saknade ett tydligt system med gångar och kvarter. Man gravsätte snarare folk efter deras gårds- eller bytillhörighet i grupperingar med olika form, vilket var en förkristen sedvänja. Till ovanligheterna hörde att man satte en vård över graven. Gravar markerades istället endast av en jordhög. Om en vård trots allt sattes upp var den vanligen av trä, men sten eller smide förekom undantagsvis. Det var också vanligt att man använde sig av kyrkogården även på ett nyttobetonat sätt, där exempelvis hö kunde bärgas.

Den medeltida kyrkogårdens utformning levde kvar väldigt länge, och påminde mest om en äng med små gravkullar och enstaka spridda vårdar. I stort sett börjades förnyelsen under tidigt 1800-tal, men ännu vid sekelskiftet 1900 hade många landsortskyrkogårdar kvar den ålderdomliga ängskaraktären. Förnyelsevägen började i städerna genom nya bestämmelser om externa begravningsplatser. Gravsättningar på stadskyrkogårdarna förbjöds av hygieniska skäl och i stället skulle friliggande begravningsplatser förläggas utanför städerna. Denna process inleddes på 1780-talet och en tydlig kunglig förordning från 1815 angav att begravingar innanför stadskärnan måste upphöra och att begravningsplatser – utan andra kyrkobyggnader än t ex gravkapell – skulle anläggas utanför stadsområdena. År 1805 beslutades dessutom att staten

genom sin myndighet Överintendentsämbetet skulle ansvara och ha överinseende över att kyrkogårdar och begravningsplatser blev prydligt och hälsosamt anlagda.

Runt om i landet anlades många begravningsplatser precis utanför stadskärnorna under de första decennierna av 1800-talet. De anlades med symmetriska gångsystem och kvartersindelningar, trädplanteringar för att förbättra luftkvaliteten och stenmurar med smidesgrindar. I de arkitektoniskt anlagda begravningsplatserna exponerades vissa gravar tydligare än andra. Att begravas utifrån vilken gård eller by man tillhörde ersattes nu av kategorierna köpegravar respektive allmänna gravar. Detta var en social indelning där de som ville och hade förmåga att köpa sin gravplats både fick en större sådan för hela sin familj och en bättre placering utmed gångar eller nära entréerna. Köpegravarna anlades ofta med grusbäddar och stenramar och senare även häckomgärdningar. Andra begravdes kostnadsfritt utmed den så kallade allmänna linjen. Där gravsattes man tätt i en kronologisk ordning allt eftersom dödsfallen inträffade. Man begravdes således oberoende om ens man eller hustru eller övrig familj låg på annan plats. Gravvårdarna var oftast små, oansenliga och inte särskilt varaktiga. Indelningen av kyrkogården mellan köpegravsområde å ena sidan och allmänt område å den andra speglade ett socialt uppdelat samhälle.

Trädkransen utefter kyrkogårdens yttre begränsningar introducerades först på städernas begravningsplatser, men nådde under 1800-talets slut även allt fler landsortskyrkogårdar. Då introduceras också de typiska sorgeträden med ett hängande växtsätt. I början av 1900-talet planlades även kyrkogårdarna på landsorten i kvarter med symmetriskt lagda gångar, grusbäddar på gravarna och välklippta häckar eller stenramar runt om.

På 1920-talet började en ny typ av begravningsplats att anläggas – skogskyrkogården. Dessa präglas av friväxande och naturligt förekommande träd, såsom gran, tall och björk. Endast sällan eller i begränsad omfattning används planterade och kultiverade träd. En av de tidigaste i landet var skogskyrkogården i Skillingaryd från 1922.

Vid 1900-talets mitt var kyrkogårdarna särskilt utvecklade, men nu inleddes en period av förenkling och rationalitet. Företeelsen med allmänna linjen levde kvar till mitten av 1900-talet, men upphörde officiellt 1964. Samtidigt började man av rationella skäl ta bort stenramar, häckomgärdningar och grusbäddar för att ersätta det med mer lättskötta gräsmattor. Den sociala utjämningen av ståndssamhället avspeglades på kyrkogårdarna genom allt mer enhetliga gravvårdar utan titlar och oftast i ett liggande format.

Från och med 1980-talet blev gravvårdarna återigen mer individualiserade. Idag ser vi en mångfald olika former på gravstenar från liggande naturstenar till mer fantasifullt utformade vårdar. Den ökade individualiseringen under 1900-talets slut speglas också

Åsenhöga ödekyrkogård (Gnosjö kommun). På denna kyrkogård är mycket av den ålderdomliga, ängsligande karaktär, som varit vanlig i äldre tid bevarad.

På de mer påkostade köpegravarna var både gravvård och inhägnad omsorgsfullt utformade. Här ett exempel från Norra Solberga kyrkogård i Näsby kommun.

genom de många olika begravningsformer som idag erbjuds. Förutom kistbegravning och urngravar med personliga vårdar, erbjuds också exempelvis minneslundar för aska som grävs ner anonymt utan plats för namn, men med gemensam plats för blommor. Ett annat alternativ är askgravlundar, där den plats var och en begravts på markeras.

Tre vanliga gravvårdstyper

Det finns en stor variation vad gäller gravvårdarnas utformning, men här presenteras tre typer som är särskilt vanliga.

Från det sena 1800-talet fram till 1920-talet var det vanligt att köpegravar förseddes med påkostade vårdar med stående format. Det kunde vara högresta bautastenar, obelisker och liknande. Dessa vårdar restes ofta över samhällets övre skikt och inte sällan är de försedda med både titel, namn, årtal, hemvist och ett bibelcitat.

På kyrkogården i Ingatorp (Eksjö kommun) kan man uppleva den allmänna linjens gravområde med små anspråkslösa vårdar tämligen intakt.

Vårdar av denna typ är ofta påtagligt karaktärskapande och betydelsefulla i kyrkogårdsmiljön. De kan också ha ett konstnärligt värde.

I kontrast till de mer påkostade gravvårdarna finns de mindre stenarna, som restes inom den allmänna linjen. Dessa har ofta en rektangulär form utan utvecklad utsmyckning. Texten är ofta lakonisk – förnamn, ofta men inte alltid efternamn, hemvist och årtal. Dessa enkla vårdar är i sig inte iögonfallande, men berättar ändå om en viktig del av det äldre gravskicket och samhällets hierarkiska organisation.

Tiden efter andra världskriget medförde en långtgående förändring av gravvårdarna, som samtidigt skapade en likriktning. Stenarna tillverkades maskinellt och det fanns ofta en standardiserad uppsättning symboler som kunde tillföras och kombineras. Kyrkogårdsmiljöer som domineras av dessa stenar kan naturligtvis också ha ett kulturhistoriskt värde, men då är det i regel inte de enskilda vårdarna som är intressanta utan snarare helheten.

Ett exempel på en gravvård från 1960-talet på begravningsplatsen i Aneby.

Lagstiftning

Kulturvärden på kyrkogårdar skyddas såväl i kulturmiljölagen som begravningslagen. Här nedan följer utdrag som har bäring på förvaltningen av kyrkogårdarnas kulturvärden.

Kulturmiljölagen (1988:950)

1 kap. Inledande bestämmelser

1 § Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda kulturmiljön.

Ansvar för kulturmiljön delas av alla. Såväl enskilda som myndigheter ska visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. Den som planerar eller utför ett arbete ska se till att skador på kulturmiljön undviks eller begränsas.

Bestämmelserna i denna lag syftar till att tillförsäkra nuvarande och kommande generationer tillgång till en mångfald av kulturmiljöer. Lag (2013:548).

4 kap. Kyrkliga kulturminnen

1 § Kulturhistoriska värden i kyrkobyggnader, kyrkotomter, kyrkliga inventarier och begravningsplatser är skyddade enligt bestämmelserna i detta kapitel.

Begravningsplatser

11 § I vården av en begravningsplats skall dess betydelse som en del av vår kulturmiljö beaktas. Begravningsplatserna skall vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas eller förvanskas.

12 § Begravningsplatser enligt detta kapitel är sådana områden eller utrymmen som avses i 1 kap. 1 § begravningslagen (1990:1144). Bestämmelserna om begravningsplatser omfattar också sådana byggnader på begravningsplatsen som inte är kyrkobyggnader samt fasta anordningar såsom murar och portaler. Lag (1990:1146).

13 § I fråga om en begravningsplats som anlagts före utgången av år 1939 krävs tillstånd av länsstyrelsen

1. för att utvidga eller på något annat sätt väsentligt ändra begravningsplatsen,
 2. för att där uppföra någon ny byggnad eller fast anordning eller riva eller väsentligt ändra befintlig byggnad eller fast anordning.
- Länsstyrelsen får ställa de villkor för tillståndet som är skäligen hänsyn till de förhållanden som föranleder ändringen. Villkoren får avse hur ändringen skall utföras samt den dokumentation som behövs. Lag (1999:304).

Väsentliga förändringar kan innebära till exempel ändring av omgärdning, trädplanteringar, större omplaneringar av gravkvarter,

ändringar i gångsystem och dess beläggning, nya belysningsinstallationer.

Begravningslag (1990:1144)

7 kap. Gravrätt

Gravanordningar m.m.

25 § Gravplatsen får förses med gravanordning, om det inte strider mot vad som är avsett att gälla för den del av begravningsplatsen där gravplatsen är belägen.

26 § Gravrättsinnehavaren bestämmer gravanordningens utseende och beskaffenhet. Detsamma gäller gravplatsens utsmyckning och ordnande i övrigt. Upplåtaren får dock besluta de begränsningar i gravrättsinnehavarens bestämmanderätt som är nödvändiga för att tillgodose en god gravkultur.

Gravrättens upphörande

37 § Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av något annat skäl bör bevaras för framtiden, ska upplåtaren om möjligt lämna kvar den på gravplatsen. Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, ska den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats. Ytterligare föreskrifter om hänsynen till kulturmiljöarbetets intressen finns i kulturmiljölagen (1988:950). Lag (2013:552).

Ibland uppstår frågan om ansvar och skydd för en enskild gravvård. Så länge gravrätten inte gått ut ägs gravvården m.m. av gravrättsinnehavaren. När gravrätten gått ut övertas ansvaret av upplåtaren, vilket oftast är pastoratet. Om gravvården således står kvar på den tillhörande graven ger begravningslagen ett skydd. Om gravvården däremot flyttas till en annan plats på kyrkogården eller förvaras i kyrkobyggnaden kan det vara aktuellt att föra in den i kyrkans inventarieförteckning.

Allmänna skötselråd

Grunden för skötseln av kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar är att de inte skadas, utan ges en så lång livslängd som möjligt. De förebyggande åtgärderna är väsentliga och kan motverka uppkomsten av skador genom till exempel mekanisk åverkan, biologisk påväxt och väder.

Vid rengöring och reparation av vårdar av mjukare bergarter (kalk- och sandsten) och järn som är över 100 år gamla bör konservator för sten respektive metall kontaktas för rådgivning eller åtgärd.

En orsak till skador är mekanisk åverkan genom trädgårdsfordon och andra redskap. Varsamhet vid gräsklippning minimerar risken för sprickor och bortfall av material.

En annan orsak är nederbörd och biologisk påväxt av lavar, alger och mossor. Dessa gynnas av att en sten står skuggigt och fuktigt. Liggande hällar och stående vårdar av mjuk bergart som kalk- och sandsten är särskilt känsliga för vådrets makter. På vintern tränger fukt in i sprickor och vidgar dessa och spränger till slut bort stenmaterial. Detta kan på sikt helt radera ut en inskription eller relief. Därför är det viktigt att hålla till exempel hällar rena från löv och grenar. Känsliga vårdar och hällar av hög ålder kan med fördel ges en skyddsklädsel eller täckning permanent eller under vinterhalvåret för att motverka frostsprängning.

Vårdar och gravstaket av järn är en kategori för sig, som kräver kontinuerligt underhåll. Vid ommålning befrias metallen från rostbeläggning med stålborste. Därefter grundas järnet med mörja och slutstrykes med linoljefärg. Lagningar bör anförtros åt hantverkare eller konservator med erfarenhet av järnslagningar.

Rostande förankringsjärn och dubbar är en annan vanlig orsak till skador. När järnet rostar och utvidgar sig så sprängs stenen. Ett viktigt arbete är därför utbyte av beslag och dubbar av järn mot rostfritt stål.

Rengöring av vårdar kan ha olika syften. Ofta sker det i första hand av estetiska skäl. Som regel bör den på kulturhistoriskt värdefulla vårdar vara motiverad av hänsyn till att påväxt riskerar stenens fortbestånd (kalk- och sandsten) eller för att förbättra förståelsen av objektet och kunna tolka och uppleva inskriptioner eller utsmyckningar. Enklare rengöring kan göras med ljummet vatten med liten tillsats av såpa eller diskmedel och med mjuka borstar som inte repar. Lämplig tid för detta är tidig vår och sen höst då exempelvis lavar är mer aktiva och mjuka då. Vårdar av hårdare bergarter som granit kan rengöras med högtryckstvätt, men endast där inte förgyllning och dekorationer kan skadas. Vårdar med mycket högt kulturhistoriskt värde och påtaglig skadebild (pågående bortfall av stenmaterial eller sprickor) bör rengöras av konservator.

Marschaller och stearinljus kan avsätta sot eller stänk på gravvårdarna. Detta kan förebyggas genom att exempelvis använda lämpliga hållare.

Biologisk påväxt, troligen rödalger, på en gravvård på Villstads kyrkogård i Gislaveds kommun.

Kalksten har en förmåga att spjälka sig och spricka. Denna sten på Forserums kyrkogård i Nässjö kommun kräver insatser av en stenkonservator.

Flygfoto över Fröderyds kyrkby 2009. Väster om kyrkogården, i linje med kyrkan, ligger den gamla skolan från 1898. Norr om denna ligger prästgården med mangårdsbyggnad från 1876. Foto: Leif Reimond Gustafsson, JLM

Fröderyds kyrka och kyrkomiljö

Fröderyds socken ligger på det småländska höglandet, i det forna Njudungs folkland. Det är en långsträckt socken med kuperad terräng, särskilt i söder. Bebyggelsen är samlad i byar i den norra hälften kring Linneåns uppodlade dalgång. Den södra hälften är skogsbygd med enstaka gårdar, däribland det gamla bruket Holmeshult med anor från 1700-talet, vilket hanterade järnmalm från Inglamåla gruva. Gruvbrytningen har varit betydande i socken, däribland brytningen av koppar i Fredriksbergsfältet söder om Årset som pågick från 1700-talet in på 1930-talet. Skiffergruvan i Hörnebo var i drift under ett par hundra år men hade sin storhetstid under 1800-talets andra hälft. Antalet fornlämningar är få och från järnåldern. Ortsnamnet är belagt sedan 1309 och dess förled syftar på fruktbarhet. Efterleden –ryd betyder röjning och brukar anses som ett belägg för att bygden bröts först under järnåldern, vilket stämmer överens med fornlämningsbilden. Kyrkbyn ligger samlad på en uppodlad höjdrygg öster om Linneåns dalgång, på vilken vägen mellan Landsbro i norr och Bäckaby i söder löper.

Kyrka och kyrkogård är belägna på östra sidan av vägen med f.d skola, lärarbostad och prästgård på motsatt sida. Övrig bebyggelse utgörs av några gårdar och 1900-talsvillor. Prästgården från 1876 är timrad i 1 ½ plan med gul locklistpanel och tegeltäckt sadeltak. Här föddes 1832 den kända sångförfattarinnan och prästdottern Lina Sandell. Som flygel står den s.k. Sandellstugan. Det är en

Gamla kyrkskolan från 1898 är numera privatbostad.

Kyrkan från 1853–54 i nyklassicistisk stil fick sin nuvarande lanternin och smala tornspira vid återuppbyggnaden efter branden 1947.

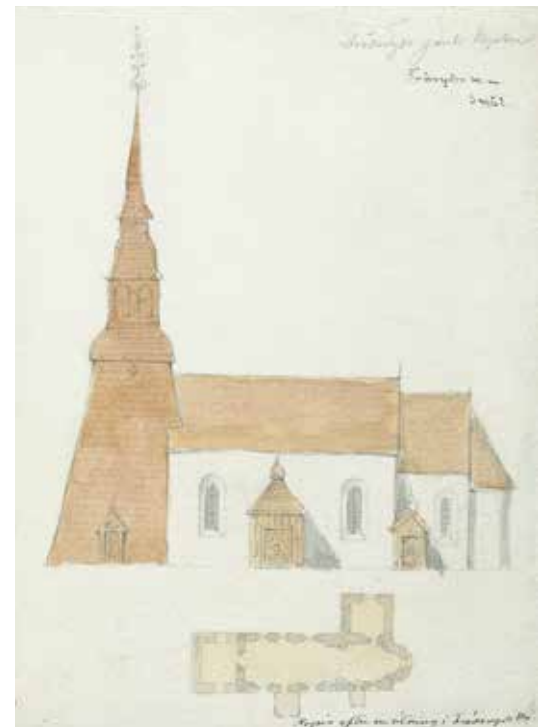
liten timmerbyggnad med rödfärgad locklistpanel och knutlådor. Sadeltaket är tegeltäckt. Stommen är delvis från 1600-talet, men dagens utseende härrör från 1820-talet. I byggnaden är idag ett museum över författarinnan, vilken även står staty utanför. Mitt för ingången till kyrkogården ligger den gamla kyrkskolan. Denna är uppförd av trä 1898 i 1 ½ plan med gul locklistpanel, frontespis och sadeltak av tegel samt med veranda täckt med skiffer. Söder därom finns en lärarbostad från 1955 med tegelfasader, ospröjsade fönster och tegeltäckt sadeltak. Framför skolan intill vägen finns en öppen plan, som numera utgör en asfalterad parkering.

Fröteryds kyrka är uppförd 1853–54 efter ritningar av arkitekt Johan Adolf Hawerman vid Överintendentsämbetet. Efter en brand 1943 återuppbyggdes kyrkan 1946–47 på de stående murarna. Kyrkan har en nyklassicistisk utformning med fullbrett kor och absidformad sakristia i öster samt torn i väster.

Kyrkogårdens historia

Nuvarande kyrka föregicks av en romansk absidkyrka av sten med en baldakinportal av sandsten, likt de vid Lannaskede och Skepperstads kyrkor. Kyrkan har stilmässigt daterats till omkring 1160-talet. Runstenen, som står på kyrkogårdens sydöstra del, är korsmärkt och omnämner en Gerbjörn. Möjligen kan detta indikera att det funnits en föregångare som tillkommit som privat gårdskyrka. Kyrkogården skulle i så fall ha ett tidigmedeltida ursprung.

Vid ingången av 1800-talet bedömdes både kyrkan och kyrkogården som otillräckliga i förhållande till den växande befolkningen i socknen. Inför bygget av den nya kyrkan 1853 utvidgats kyrkogården åt söder på mark som styckats av från Södergården. Den nya kyrkan kom att placeras precis i gränsen mellan den gamla och den nya utvidgade delen (vid arkeologiska utgrävningar inne i kyrkan påträffades gravar enbart i den norra delen). Den medeltida kyrkans

Fröteryds medeltida absidkyrka hade träornament från 1700-talet. Kyrkan revs i samband med den nya kyrkans uppbyggnad 1853–54.

Kyrkogården hade 1801 en utbredning som motsvarar den nordligaste 2/3-delen av nuvarande ytan. Ingången låg mot vägen i den södra delen. Storskifteskarta över Fröderyd by. LMS.

revs samtidigt och stenmaterial återanvändes till ringmuren. Den nya grinden vid huvudingången lär initialt ha varit försedd med urnor av sten på krönen (möjligen motsvarande de som finns vid Korsberga kyrka). Sannolikt ordnades kyrkogården redan initialt med indelning i tre rätvinkliga kvarter. Ett flygfoto från 1936 ger en god bild hur kyrkogården sedan utvecklats under kommande sekel. Utöver en väl uppvuxen trädkrans kantas gången i linje med kyrkans nordentré av hagtornsträd. De båda kvarteren norr om kyrkan kantades av låga häckar och upptogs till stora delar av familjegravar med grusbäddar och häckar av liguster och måbär. Vid en biskopsvisitation 1942 uppges en omplanering av kyrkogården nyligen ha skett. En utvidgning av kyrkogården skedde år 1979 åt öster, enligt förslag framtaget av ingenjörsfirman Orrje & Co AB i Växjö. År 1992 skedd en förnygring av trädkransen, då nya lönnar planterades längs kyrkogårdsmurens södra och östra sträckningar. År 2004 fälldes hagtornsträden vid den norra mittgången.

Flygbild över Fröderyds kyrka 1936. Kvarter A norr om kyrkan upptas av familjegravar med grusbäddar, gröna gravkullar och några med häckar. Det östra kvarteret verkar avsatts för enskilda gravar. Foto AB Flygtrafik. JLM.

Kyrkogården i Fröderyd utvidgades först 1979 och har därav en hög andel mellan- och efterkrigstida gravvårdar. Under 1900-talets senare hälft har rationaliseringar i skötseln inneburit ingenläggning av grusbäddar och interngångar samt slopande av kanthäckar. Mycket av karaktären från det tidiga 1900-talets gruskyrkogård har därmed gått förlorad.

Beskrivning av kyrkogården idag

Allmän karaktär

Kyrkogården består av den gamla kyrkogården och utvidgningen åt öster från 1979. Den äldre kyrkogården har en rektangulär plan med kyrkan placerad förskjuten åt söder. Indelningen i tre rätvinkliga kvarter, två norr om kyrkan och ett i söder, kvarstår alltjämt. Gravarna ligger över lag i enkla nord-sydliga rader och med vårdarna vända åt väster, med undantag av några sentida dubbla rader i de östligaste delarna. Efter att nästan samtliga grusbäddar och häckramar slopats ligger gravarna numera inom sammanhängande gräskvarter. Därtill utgör flertalet gravvårdar mellan- och efterkrigstida typer, varpå karaktären präglas av folkhemstidens mer slätstruket enhetliga ideal. Ett flertal äldre mera påkostade familje-gravar kvarstår norr om kyrkan, som vittnar om att, i synnerhet kvarter A, utgjort högre ståndskvarter med det sena 1800-talets gruskyrkogårdar som förebild. Söder om kyrkan, i kvarter C, går en struktur från det tidiga 1900-talet fortfarande att urskilja med köpegravar orienterade mot grusgångar och allmänna gravar i kvarterets mitt. Utvidgningen från 1979 har sentida gestaltning, med en indelning i mindre kvarter med oregelbunden planstruktur, som präglas av rumslighet och intimitet.

Den kraftiga ringmuren kring den gamla kyrkogården kan vara äldre än år 1800. Här syns den östra sträckningen mot utvidgningen.

Ingången vid kyrkans huvudentré har kraftiga grindstolpar av huggen granit. Smidesgrindarna är för tillfället undanställda. Stolparna kröns idag av små stenklott istället för de urnor som funnits initialt.

Smidesgrindarna med dess typiska dekor som formar sockennamnet, har sina motsvarigheter vid många av kyrkogårdarna i trakten.

Den korsförsedda runstenen som vittnar om ett tidigt kristnande i bygden. Avfallstunnor och vattenpost har på ett okänsligt sätt ställts upp direkt intill denna fornlämning.

Omgärdning

Den äldre kyrkogården omgärdas av en bred och relativt låg ringmur av natursten lagd i kallmur. Det nordöstra hörnet är avskuret vilket även var fallet år 1801. De äldsta delarna av muren består uteslutande av fältsten i granit och skiffer medan i den år 1853 utvidgade södra delen förekommer bearbetad sandsten som hämtas från den medeltida kyrkan. Utvidgningen i öster omgärdas av oxbärshäck.

Ingångar

Kyrkogården har två ingångar, den ena framför kyrkans huvudentré i väster och den andra, något mindre, vid det avskurna hörnet mot prästgården i nordväst. Båda ingångarna tillkom i samband med kyrkans uppbyggnad på 1850-talet. Mellan stolpar av finhuggen grå granit sitter grindar i smide med sirligt svängd dekor och med texten "FRÖDERYD" samt "ÅR 1855" formade i smidet. Grindarna är tillverkade vid Rosenholms manufakturverk i grannsocknen Lannaskede. Grindstolparna kröntes initialt av stenuornor men dessa är sedan 1890-talet försvunna. Utvidgningen har en bredare öppning mot grusplanen på södra sidan.

Vegetation

En äldre trädkrans av lönn kvarstår kring den ursprungliga kyrkogårdens norra del. Enstaka träd har fällts i senare tid utan återplantering och bildar här gluggar. Kring delen söder om kyrkan finns yngre lönnar som planterades 1992. Även runt utvidgningen står yngre lönnar innanför oxbärshäcken. Utöver trädkransen saknas grönstruktur i form av häckar och planteringar helt på den äldre kyrkogården. Enda undantaget är en ligusterhäck invid kyrkoherde Jonas Sandells grav, som tidigare utgjort häckram men nyligen erhållit ett stympat svårtolkat intryck. På utvidgningen omgärdas kvarteret G en oxbärshäck. Mellan kvarter D och E finns avskiljande häck av samma sort samt tre paradisäppelträd.

Gångsystem

Av det äldre system av grusgångar som fanns 1939 återstår idag enbart huvudgångarna. Dessa består av en ringgång runt kyrkan samt en bred kransgång längsmed kyrkogårdsmuren samt en huvudgång mitt framför kyrkans norra entré på den norra delen. Den sistnämnda har en något avvikande och svårförklarlig dragning, där den viker av med en rundad sträckning i norra änden. Söder om kyrkan kvarstår endast gången innanför västra muren. Denna leder fram till platsen med runstenen och en vattenpost i det sydvästra hörnet.

Gravvårdstyper

Tyngdpunkten på Fröderyds kyrkogård ligger på mellan- och efterkrigstidens gravvårdstyper. Kyrkogårdens äldsta gravvårdar utgör två gravhällar i gjutjärn från 1700-talet. Dessa från det närliggande Holmeshults järnbruk i socknen är ytterst sällsynta med enstaka kända paralleller i länet. Vid sidan av fem gjutjärnskors, flertalet från 1880-talet och numera tagna ur bruk vittnar gravhällarna om den betydande järnhanteringen i trakten i äldre tid.

Från de första decennierna efter den nya kyrkans tillkomst 1853 finns två handhuggna skiffervårdar som båda står kvar vid sina gravplatser. Från 1900-talets första decennier finns en rad högresta vårdar i svart granit, vanligen i formen av bautastenar och blankpolerade obelisker. Även vårdar i svart granit i enklare utformning finns. Med bestämmelser om maximihöjd började statusen istället markeras i bredd.

Bruket av grusbäddar med häck- eller stenram var vanlig under hela 1900-talets första hälft, men efter igenläggningarna kvarstår endast tre grusgravar på kyrkogården. Under efterkrigstiden blev vårdarna mer strama och enklare i sin utformning samt gravvårdarna mer uniforma. En orsak till det begränsade utbudet var att det styrdes av bruket av gravvårdskataloger. En annan var framväxten av en mer kollektiv samhällsanda under folkhemstiden.

Söder om kyrkan har trädkransen planerats om 1996. Kyrkogårdsmuren innehåller bearbetad sten från den medeltida kyrkan och avviker därmed från övriga delar av muren.

Gjutjärnskorsen vid uppställningsplatsen i sydost tillverkade vid Rosenholms manufakturverk.

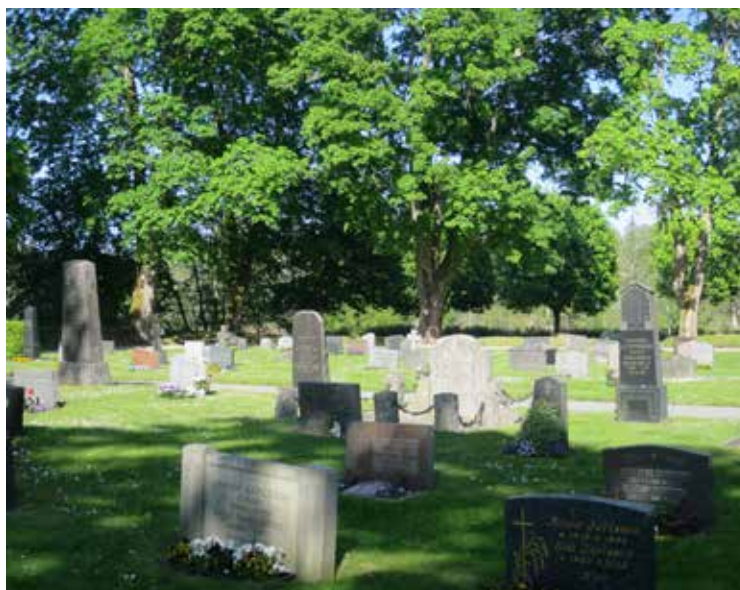

Skiffervården söder om kyrkan över två män som förolyckades vid Hörnebo skiffergruva 1866.

Närmast mittgången i kvartet A och B finns en rad äldre ståndsmissiga familjegravar. Trots att de flesta förlorat sina grusbäddar och häckramar bidrar de fortfarande till förståelsen av kyrkogårdens utveckling.

Gravhällen i gjutjärn vid kyrkoherden Anders Collianders grav från 1721 har endast ett fåtal motsvarigheter i länet. Ytterligare en järnhäll finns på kyrkogården, nämligen den över överinspektör Hans Barda vid Holmeshults järnbruk från 1789.

Beskrivning av kvarter

Kvarter A–B

Allmän karaktär

De båda kvarteren ligger norr om kyrkan och är likvärdiga i storlek och symmetriskt indelade med grusgången som löper i axel från kyrkans norra entré. Symmetrin bryts dock av två gravar belägna mitt för gången i dess norra ände där gången viker av i en rundad sträckning. De båda gravarna som placerades här på 1930-talet har båda en sekundär museal uppställning. Gravvårdarna står placerade i enkla nord-sydliga rader och i det närmaste konsekvent vända mot väster. Därmed har även de påkostade familjegravarna utmed mittgången vänts med ryggsidan mot gången, vilket är ovanligt.

Gravvårdstyper

Kvarteren har en utpräglad högrestandskaraktär och inte mindre än fem kyrkoherdar har sina gravplatser här, liksom en rad andra personer med koppling församlingen. De mest påkostade gravarna ligger samlade i den norra delen där den medeltida kyrkan tidigare var placerad samt utmed mittgången. Kyrkoherde Anders Collianders gravhäll i gjutjärn är från 1721 ligger sannolikt kvar på ursprunglig plats där den medeltida kyrkan låg. Den andra gjutjärnhällen, den över överinspektorn Hans Banda vid Holmeshults järnbruk från 1789, är däremot flyttad till sin plats 1933. Båda hällarna utgör unikt utformade och högst sällsynta exempel på 1700-talets gravvårdskonst. Invid krönet till den sistnämnda hällen står en naturromantisk vård, med ovanligt snäckskalsskrön, från 1877. En kontrast till denna påkostade barngrav från familjen Ekenstam är vårdens vid mittgången i kvarter B, en enkel lerskifferflisa med kortfattad inskription över sonen till en grenadjär som dog 1879.

Kyrkoherden och kulturpersonligheten Jonas Sandell (1790- 1858) minnesvård från 1909. Graven har fått ett något stympat intryck efter det att delar av häckramen och grusbädden slopats i sen tid.

En av de äldre kyrkoherdegravarna utgör kontraktsprost Per Peterssons storskaliga gravhäll i polerad svart granit från 1896. Bland de högresta vårdarna utmed mittgången i kvarter A återfinns bland annat bautastenen vid P J E Petersson grav (FRÖA-167) samt en väl gestaltad grusgrav från 1920 i ljus granit omgärdad av kätting mellan hörnpollare (FRÖA-170). Dessa fåtal äldre gravvårdar reser sig som solitärer i över de andra och bidrar med en historisk dimension till kvarteren. I den östra delen av kvarter B finns några enklare vårdar från tidigt 1900-tal, flera till enskilda gravar.

Det största antalet vårdar i området är från 1930-talet och framåt, vilket innebär att området domineras av den låga och breda vårdtypen. Ett påkostat exempel är den modernistiska vården över kantor Elan Svensson från 1957 som ligger utmed den norra grusgången. Titlar förekommer sparsamt i området men de få vårdar som har titlar åskådliggör en social skillnad mellan de båda kvarteren. Vanligast i kvarter A är hemmansägare och kyrkovärd (vid sidan av kyrkoherde) medan skräddaremästare och småskolelärlarinnor förekommer i kvarter B.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

De båda kvarteren har efter igensådden av grusbäddar och interngångar erhållit en utslätad karaktär med rader av relativt likartade gravvårdar i gräsmatta. Den parkliknande grönstruktur som tidigare funnits, bestående av låga häckar kring gravar och gravkvarter har försvunnit. Det äldre gravbeståndet av framför allt högrestandsgravar från det tidiga 1900-talet är väl samlade i de norra delarna och i anslutning till mittgången är viktiga för förståelsen av kyrkogårdens historiska utveckling samt har en viss karaktärskapande verkan. Därutöver ligger det kulturhistoriska värdet främst i enskilda gravvårdar. Gjutna järnhällar från det sena 1700-talet är mycket ovanliga i länet och de båda på Fröderyds kyrkogård innehar ett mycket högt kulturhistoriskt värde. Kyrkoherde Jonas Sandells minnesvård har mycket höga personhistoriska värden. Ett

Naturromantisk vård i skulpturalt huggen sandsten från 1877, med ovanligt snäckskalsdekor.

En välbevarad grusgrav med sammanhållen gestaltning, utgör J M Petersson grav från 1920.

Kvarteret söder om kyrkan domineras av familjegravar från 1900-talets senare hälft. Närmast huvudentrén till kyrkan kvarstår några typiska statusmarkörer från 1910-talet. Dessa vittnar om kvarterets tidigare indelning med familjegravar längs gångarna och allmänna gravar i de inre delarna.

återställande av gravens grusbädd och omgärdning skulle förstärka dess upplevelsemässiga värden.

Kvarter C

Allmän karaktär

Kvarteret söder om kyrkan har även det en stor inblandning av mellan- och efterkrigstida gravar. Trots det går det alltså att urskilja en äldre struktur med mer påkostade familjegravar längs med gångarna i väster och norr och enklare allmänna linjenvårdar i de inre delarna. Gravvårdarna står även här i nord-sydliga rader inom ett sammanhängande gräskvarter.

Gravvårdstyper

Kvarterets gravbestånd är blandat och i den västra hälften finns en dominans av låga vårdar från 1900-talets andra hälft. Kvarterets äldsta vård är en handhuggen vård i lerskiffer som står nära kyrkans södra entré. Förutom att den är den äldsta bevarade vård från tiden strax efter den nya kyrkans tillkomst förknippas den med en intressant lokalhistorisk händelse. Den är nämligen rests över två unga män som förolyckades vid en explosion vid den närliggande skiffergruvan i Hörnebo år 1866. Bland kvarterets mer påkostade statusmarkörer, vilka samtliga är från 1910-talet, återfinns ett gjut-

Gjutjärnskorset från 1909 är från Rosenholms manufakturfabrik.

Området med allmänna linjegravar i den östra delen av kvarteret är kraftigt urgallrat.

järns kors från 1909 tillverkat vid Rosenholms manufakturverk i Lannaskede och sex stycken högresta vårdar i svart granit. Här kan vården vid N M Nilssons familjegrav (FRÖC-001) lyftas fram som ett typiskt och välvårdat exempel med en framträdande placering nära kyrkans huvudentré. Endast en grusgrav finns kvar i detta kvarter, en krigstida grav med stenram och med en för övrigt ganska ordinärt utformning. Bland gravvårdarna från 1900-talets senare hälft, är en övervägande del från 1960- och 70-talen, i ljus grå eller röd granit. De fåtal allmänna linjevårdar som finns kvar (5 stycken) i kvarterets östra del är samtliga småskaliga liggare i svart granit från perioden 1939–1958. De fåtal titlar som förekommer är kyrkväktare, hemmansägare, byggmästare och murarmästare.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

Kvarteret var ursprungligen avsatt för allmänna gravar men med köpegravar längs med gångarna i väster och norr. Det har under senare delen av 1900-talet förlorat mycket av sin karaktär i och med en stor inblandning av sentida gravar och en urgallring av allmänna linjevårdarna i samband med att gravrätterna löpt ut. Grusbäddar och häckramar till familjegravarna har konsekvent lagts igen och även interngångarna inom kvarteret har slopats. Huvudintrycket är därför typiskt för det sena 1900-talets rationaliserade kyrkogårdar med upprepade rader av homogent utformade gravvårdar inom gräskvarter.

De kvarvarande äldre gravvårdarna, dels de högresta granitvårdarna från 1910-talet, dels de få allmänna linjevårdarna från 1940- och 50-talen bidrar dock till förståelsen av kvarterets historiska utveckling. De påkostade gravvårdarna i den västra delen av kvarteret har en viss miljöskapande betydelse i dessas framträdande lägen nära kyrkans huvudingång. Gjutjärnskorset från 1909 utgör ett exempel på lokalt producerad gravkonst under tidig industriell tid och vittnar om järnhanteringens betydelse i bygden.

Kyrkogårdsutvidgningen i öster.

Kvarter D–G

Allmän karaktär

Utvidgningen från 1979 har en oregelbunden plan uppdelad i fyra mindre rätvinkligna gräskvarter. En rumslig indelning har skapats med oxbärshäckar som ramar in eller avskiljer några av kvarteren. Inom kvarteren står gravvårdarna i raka, nord-sydliga rader, där kvarter D längst i norr ännu inte tagits i bruk.

Gravvårdstyper

Gravvårdarna är typiska för 1980-talets modernistiska typer och 1990-talets mer fria och individualistiska formspråk. Trots en viss variation i utformningen skapar vårdarna en sammanhållen karaktär med sina enhetligt låga höjder och liknande material i ljusgrå eller röd granit.

Kulturhistorisk bedömning och karaktär

Kvarteret har en enhetlighet som är typisk för denna tid, med regelbundet placerade gravvårdar av liknande utseende i upprepade rader. Det kulturhistoriska värdet är främst kopplat till denna tidstypiska utformning och homogena regelbundenhet, karaktären är dock inte sällsynt utan snarare mer typisk och är väl representerad bland landets kyrkogårdar.

Kulturhistorisk bedömning av kyrkogården i dess helhet

Fröderyds kyrkogård har medeltida ursprung. Grunderna till den medeltida kyrkan från 1100-talets mitt ligger sannolikt kvar inom den nordöstra delen av kyrkogården (kvarter B). Kyrkoherde Anders Collianders gravhäll från 1721, som initialt låg inne i den medeltida kyrkan, ligger fortfarande kvar på ursprunglig plats. Kyrkogården fick sin nuvarande utbredning vid en utvidgning åt söder i samband med att nuvarande kyrka uppfördes 1853–54. Kyrkans sydliga placering kan möjligen förklaras med att den medeltida kyrkan revs först sent under nybyggnationen. Kyrkogårdsmuren, vilken enbart utvidgades 1853, går tillbaka åtminstone till sekelskiftet 1800 men en ringmur i sten kan beläggas sedan 1661, utifrån en bevarad delningslängd. Smidesgrindarna tillkom 1855 och utgör liksom trädkransen i lönn och den symmetriskt ordnade kvartersindelningen, typiska inslag för 1800-talets nyklassicistiska kyrkogårdsideal. Den parkliknande karaktären utvecklades sedan fram till 1930-talet, då gravkvarteren försågs med kanthäckar och en hagtorsallé planterades längs den norra mittgången. Först 1979 utvidgades kyrkogården åt öster, enligt förslag av ingenjörsfirman Orrje & Co AB i Växjö. D

Fröderyds kyrkogård har bibehållit en grundkaraktär typisk för 1800-talets landsortskyrkogård i sin kvartersindelning, system av grusgångar och trädkrans med äldre lönnar. Karaktären är dock kraftigt påverkad av det sena 1900-talets rationaliseringar där den bärande grönstrukturen av tuktade kvartershäckar, alléträd liksom köpekvarterens häckramar tagits bort. Efter att grusgravarnas bäddar nästan konsekvent har slopats domineras intrycket av sammanhängande gräskvarter. Den efterkrigstida prägeln förstärks ytterligare av att en tyngdpunkt i gravvårdsbeståndet härrör från 1940-talet och framåt med relativt homogent formade gravvårdar.

Bland det äldre beståndet av gravar, med en övervägande andel från 1910-talet, går det alltså tydligt att urskilja den övergripande sociala struktur som kyrkogården hade i början av 1900-talet. Denna visar på en indelning i påkostade köpegravar i de norra kvarteren och ett mer typiskt allmänna linjenkvarter söder om kyrkan. Därmed är de få kvarvarande äldre gravarna av betydelse för förståelsen av kyrkogårdens historiska utveckling och bör bevaras på ursprunglig plats. De fåtal grusgravar som fortfarande är intakta vittnar om ett äldre gravskick som numera håller på att försvinna.

Kyrkogårdens båda järnhällar, som båda före 1853 legat invändigt i den medeltida kyrkan, utgör sällsynta exempel på 1700-talets ståndsmässiga gravvårdskonst. Tillsammans med de fem bevarade gjutjärnskorsen utgör de vittnesbörd om järnhanteringens betydelse i trakten under för- och tidig industriell tid. Samtliga järnvårdar är i behov av restaurering, i synnerhet för järnhällarna är det angeläget

att hindra en fortsatt nedbrytning. För järnkorsen skulle en museal uppställning kanske övervägas.

Minnesvården över den under sin levnad välkände kyrkoherden Jonas Sandell, tillika fadern till den världskända sångförfattaren Lina Sandell, har mycket höga personhistoriska värden. Gravens upplevelsemässiga värden skulle stärkas genom ett återställande av dess grusbädd och häckram.

Genom de äldre gravvårdarnas utformning och framför allt deras inskriptioner ges information om vilka näringar som haft betydelse i socknen i äldre tid samt hur den sociala sammansättningen skiftat. Äldre gravvårdar med tidstypisk utformning och med angivna titlar har därmed lokal- och socialhistorisk betydelse och kan därmed vara viktiga att bevara.

Utvidgningen från 1979 i öster har samma uppbyggnad som den äldre delen, med öppna gräsytor korsade av rader av gravvårdar. Den har dock en mer modern prägel med starkare symmetri och enbart moderna vårdar med låg och bred form. Den är ännu inte utnyttjad i någon högre grad.

Att tänka på vid förvaltningen av kyrkogården

- Trädkrans, stenmurar, grusgångar och smidesgrindar är väsentliga delar av kyrkogårdens utformning.
- Gjutjärnshällen från 1789, de fyra gjutjärnskorsen och sandstensvården från 1877, som samtliga tagits ur bruk, bör finnas med på kyrkans inventarieförteckning.
- De båda gjutjärnshällarna från 1700-talet bör konserveras, skyddas mot mekaniska skador och ett fortsatt förfall.
- Äldre gravvårdar i synnerhet från tidigt 1900-tal bidrar till förståelsen av kyrkogårdens utveckling. Kyrkoherde Sandells grav bör återställas med grusbädd och häckram.

Administrativa uppgifter

Jönköpings läns museums dnr:.....039/2020
Beställare:.....Vetlanda pastorat
Inventering och rapportansvarig:.....Margareta Olsson
Rapportgranskning:.....Anders Franzén
Län:.....Jönköpings län
Kommun:.....Vetlanda kommun
Socken:.....Fröderyds socken
Fastighetsbeteckning:.....Fröderyd 1:1

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Arkiv

Antikvarisk-topografiska arkivet, Stockholm (ATA)

Handlingar rörande Fröderyds kyrkogård.

Jönköpings läns museum (JLM)

Handlingar rörande Fröderyds kyrkogård.

Landsarkivet i Vadstena (VLA)

Fröderyds kyrkoarkiv.

Kartmaterial

Lantmäteristyrelsens arkiv (LMS): Fröderyds socken, Fröderyd 1-3. Akt 06-FRÖ-07. Storskifte 1801.

Referenser på webben

Kulturmiljöbild. Fröderyds kyrka (<http://kmb.raa.se/cocoon/bild/kont-7632186b5f46756c205f5b4315772d87304e776d>).

Tryckta källor och litteratur

Erixon, Sigurd m fl. 1955. *Sveriges bebyggelse. Del I Jönköpings län*. Uddevalla

Fröderberg, Hugo. 1974. *Kulturbilder från Fröderydsbygden*. Lund.

Fröderyds hembygdsförening. 2005. *Så brukades det i Fröderydsbygden: jord och skog i ord och bild*. Kristianstad.

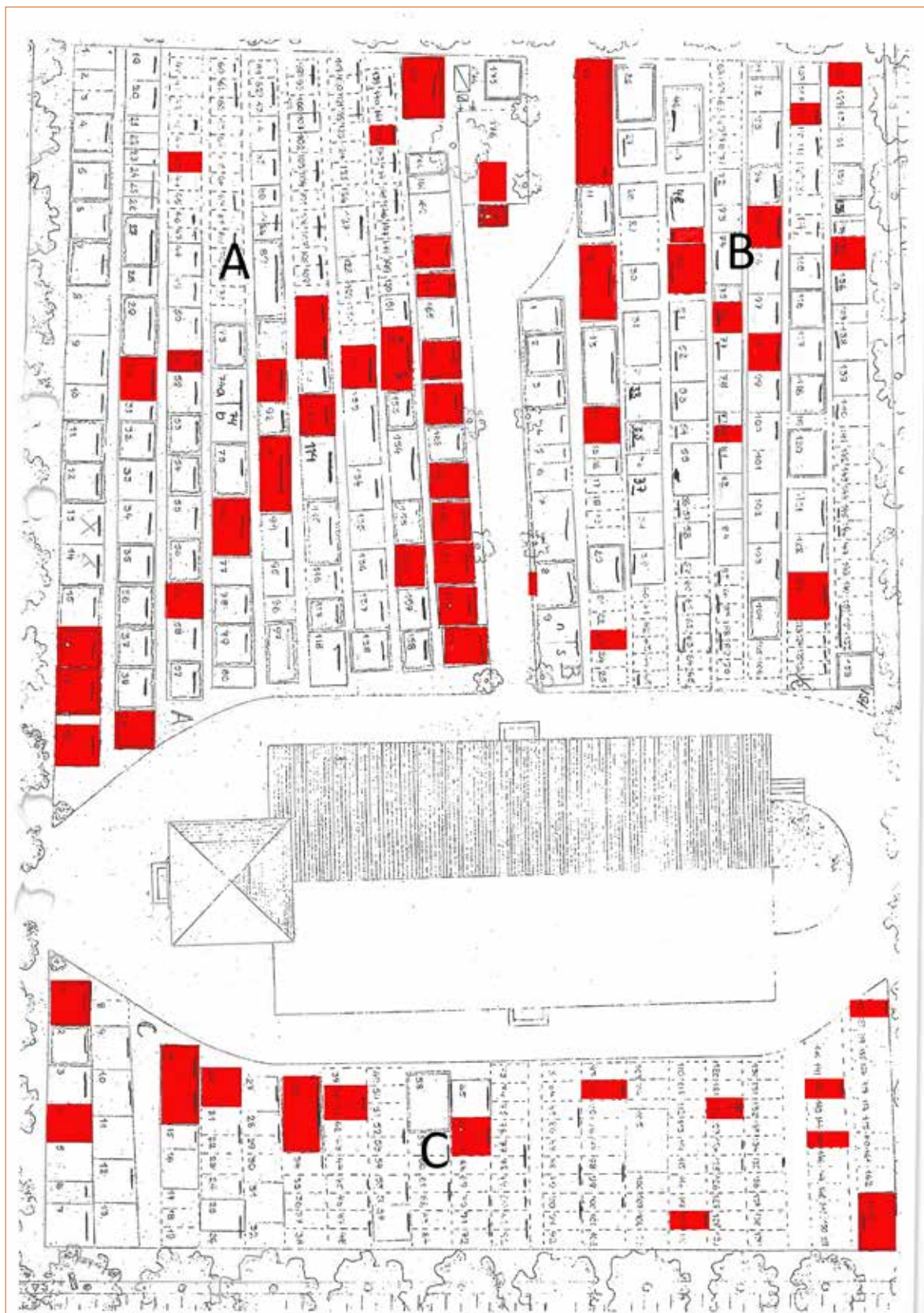
Manbo, Ia. *Kulturhistorisk karaktärisering och bedömning, Fröderyds kyrkogård*. JLM Byggnadsvårdsrapport 2008:11.

Jönköpings län i porträtt och bild. Halmstad 1941.

Ullén, Marian. 2015. *Kyrkobyggare och stenmästare i Småländsk medeltid*. Alnarp.

100 bilder berättar från fyra socknars Hembygdsföreningar, Bäckaby, Fröderyd, Lannaskede, Ramkvilla. 2010.

Urval Kulturhistorisk värdefulla gravar

Kriterier vid kulturhistorisk bedömning

Vid den kulturhistoriska bedömningen av gravanläggningarna på en begravningsplats utgår man från ett antal kriterier. Målet är att urvalet av de utvärderade gravarna skall spegla gravkulturen i vid bemärkelsen inom en begravningsplats, men i förlängningen också inom ett vidare område.

Utformningen av en gravanläggning har stor betydelse vid bedömningen av det kulturhistoriska värdet. Vårdar som är påkostade, hantverksmässigt utförda, estetiskt framstående, särskilt anspråkslösa eller anknyter till en lokal tradition är ofta särskilt intressanta. Gjutna gravkors i bruksbygder är exempel på en sådan lokal tradition. Man bör också spegla alla samhällsgruppers gravskick, att bevara ett sammanhållet område med gravar som ingår i allmänna linjen kan vara viktigt.

Gravanläggningar som har inskrifter som anger titel och hemvist på den begravda berättar mer om gravplatsen än om dessa uppgifter saknas. Ibland finns också citat från Bibeln eller psalmboken eller bara en referens till ett citat. Ju fler uppgifter som står angivna desto större samhällsvärde har gravvården.

Ibland är gravvårdar resta över betydelsefulla personer eller personer som haft en tydlig anknytning till församlingsarbetet, exempelvis präster, klockare, kyrkvårdar och skollärare. Detta kan förstärka det kulturhistoriska värdet på en gravvård.

Industriellt framställda gravstenar bär ibland någon form av märkning från tillverkaren. Att veta varifrån stenen kommer och vem som tillverkade den höjer gärna det kulturhistoriska värdet.

Efterkrigstidens gravskick kan upplevas enahanda och likformigt. Det finns dessutom en väldigt stor mängd gravvårdar av likande typer på länets kyrkogårdar. Det är inte rimligt att bevara dessa i lika hög grad som äldre gravvårdar, men det är ändå angeläget att ett urval av dessa bevaras som exempel från detta skede.

Förutom själva gravstenen så består många gravplatser av även gravramar, häckar, växtlighet osv. Dessa tillhör har ofta tagits bort, men när de är bevarade finns det särskild anledning att dessa tas med i urvalet.

Klass 1

Avser gravplatser med mycket högt kulturhistoriskt värde. Dessa bör bevaras på plats och utan förändringar.

Klass 2

Avser gravplatser med högt kulturhistoriskt värde. Dessa bör i första hand bevaras på plats och utan förändring. Det kan dock vara möjligt att återanvända en vård för att bibehålla en karaktär på en del av kyrkogården, med fördel används då ett typsnitt anpassat till vårdens karaktär. I undantagsfall är det möjligt att flytta vårderna om det är personhistoria eller titel som är det intressanta.

Urval kulturhistoriskt värdefulla gravar

Kvarter A

Gravnr.	Beskrivning/år	Inskription	Antikvarisk bedömning/urval	Fotografi
FRÖA-0016	Vård i svart granit med asymmetrisk dekor med gryningsmotiv och kors. 1945.	MARTIN JOHANSSONS FAMILJEGRÄV KALLSJÖ ELIN 1904 – 1945 MARTIN 1898 – 1985	Klass 2. Tidstypisk vård	
FRÖA-0017	Modernistisk vård i finsågad svart granit. Symmetrisk dekor med festonger huggna i relief. 1946.	HANDLANDEN C.E. JOHANSSON ÅRSET *5.5.1873 +25.6.1946 MAKAN SIGNE *15.2.1891 +12.12.1978	Klass 2. Tidstypisk vård med titel.	
FRÖA-0018	Modernistisk vård i svart polerad granit med tempelgavel och dekor av kolonner samt förgylld soluppgång.	SMEDMÄSTAREN J.M. JOHANSSON ÅRSET *26/1 1864 +3/11 1946 FAMILJEGRÄV GUD ÄR KÄRLEKEN	Klass 1. Tidstypisk vård. Titel med koppling till järnhanteringen i bygden.	
FRÖA-0030	Modernistisk vård i grå granit med kolonnmotiv på sidorna och polerad framsida.	HEMMANSÄGAREN JOHN TEGLERT KRISTERSTORP *1901 +1959 HANS MAKALMA *1907 +1980	Klass 2. Tidstypisk vård med titel.	

FRÖA-0039	Polerad vård i diabas. Dekor av oljelampa och kors.	Soldaten A. Krantz Fröset Familjegrav	Klass 2. Tidstypisk vård med titel.	
FRÖA-0043	Småskalig vård i svart granit med brutet krön. Dekor av oljelampa, kors och bladverk.	*1846 P.A. NORD 1932 DOTTERN ELLEN *1890 +1992	Klass 2. Tidstypisk vård	
FRÖA-0051	Rundbågig vård i diabas med dekor av stiliserade kolonner samt blad och kors.	Gunnar Gustafsson 1900 – 1936	Klass 2. Tidstypisk vård	
FRÖA-0057 N	Två småskaliga likartade gravvårdar i svart granit. Dekor av kors.	HANS JOHAN CARLSSON AMNABRO *23/2 1844 +27/2 1935 OCH HANS MAKÅ LOVISA *16/4 1851 +2/6 1937 JOH. EV. 11-25 ANTON HANSSON *1890 +1965 KARL HANSSON *1882 1979 AMNABRO	Klass 1. Grav med vård över person av lokalhistorisk betydelse. Anton Hansson var en välkänd amatörfotograf i bygden.	
FRÖA-0076	Vård i svart granit med sidostenar. Motiv av blad.	K.J. ANDERSSON KRISTERSTORP FAMILJEGRAV SONEN GUSTAV *1893 +1934	Klass 2. Tidstypisk vård.	

FRÖA-0091	Sentida vård i grå granit.	Gustav Angser 1896-1986 Sv. Ps. 183 Gottfrid Angser 1902-2000 Angseboda	Klass 2. Sentida vård över person av lokalhistorik betydelse. Gustav Angser var ordf i kommunfullmäktige, ledmot av skolstyrelsen samt aktiv inom Ramkvilla m fl kristidsförbund.	
FRÖA-0093	Monumentalt utformad vård i svart granit med polerade namntavlor. 1933.	SYSKONEN JOHANSSON FAMILJEGRV ANNA *27/12 1863 +23/9 1933 KRISTINA *17/11 1865 +30/6 1946 EMMA *14/2 1883 +13/2 1970 PER *12/5 1880 +18/3 1966 ESPRILLA	Klass 2. Tidstypisk vård.	
FRÖA-0111	Vård i svart granit med stiliserad blomterdekor. 1936.	Elise Johansson *1879 +1936 Sonen Georg *1906 +1989 Dottern Margit *1922 +2002 Ljunganäs	Klass 2. Tidstypisk vård.	
FRÖA-0113	Gavelvård i krysshämrad röd granit med runda klot på sidostenar. Motiv av stjärna. 1928	J.A. ISAKSSON ÅRSET FAMILJEGRV	Klass 2. Tidstypisk vård med påkostad utformning till igenlagd grusgrav.	

FRÖA-0132	Tempelgavelvård i svart granit med dekor av kolonner och strålande stjärna på tympanon. 1958.	NÄMNDEMAN PER NILSSON *1881 +1965 HANS MAKAS HANNA *1886 +1958 PSALT. 136 V.1	Klass 1. Tidstypiska vård över person av lokalhistorisk betydelse. Per Nilsson var köpman, nämndeman och ledamot i kommunstyrelsen.	
FRÖA-0142	Vård med pyramidformat krön i svart polerad granit. Historiserande stil. 1919.	Kyrkovärden P J SVENSSON Angseboda *31/10 1834 +4/11 1919 DOTTERN JOSEFINA *21/8 1884 +9/2 1920 Ps 221. V3	Klass 1. Karaktärsskapande vård med framträdande placering. Titel med koppling till församlingen.	
FRÖA-0152 N	Liggande vård i svart granit med polerad namntavla och dekor av ekblad.	HILMA NILSSON FRÖSET	Klass 2. Tidstypisk vård.	
FRÖA-0156	Vinkelbruten vård i svart polerad granit. Rabatt med liguster. 1923.	J.A. NILSSONS FAMILJEGRAV Ljunganäs Ps. 146 v.6	Klass 2. Tidstypisk vård.	

FRÖA-0159	Storskalig vård i svart granit med mittsten i formen av ett kors.	JUR. STUD. LARS-ERIC SVENSSON *1913 +1937 GERDA SVENSSON ELAN SVENSSON *1884 + 1976 *1884 +1957 PSALT.46.2 SV.PS.564 SKICKELSEN SOM DUNKEL VAR SKALL BLIVA KLAR NÄR TIDENS FÖRLÅT RÅMNAT HAR KANTOR ELAN SVENSSONS FAMILJEGRÄV	Klass 1. Karaktärsskapande vård med påkostad utformning och framträdande placering. Vård över person av lokalhistorisk betydelse. Elan Svensson var kantor, folkskollärare och ordf. i kommunfullmäktige.	
FRÖA-0163	Gavelvård i svart granit med polerad framsida till igenlagd grusgrav. 1917. Sekundärsten.	KYRKOHERDEN I FRÖDERYDS PASTORAT JOHN AUG. PETERSSON *1846 – +1917 OCH HANS MAKAN SELMA MARIA F. COLLIANDER *1844 - +1922 UPP. 2:10 SV. PS. 252 Sekundärsten AXEL COLLIANDER *1877 +1942 FRÅN VÄNNER	Klass 1. Kyrkoherdegrav med karaktärsskapande vård och framträdande placering.	
FRÖA-0164	Volutformad vård på bred sockel i svart granit med polerad framsida vid igenlagd grusgrav. 1928.	KYRKOHERDEN I FRÖDERYDS PASTORAT FIL.D:R J. E. FLORÉN *1859 + 1928 HERRE BLIV NÄR OSS, TY DET LIDER MOT AFTONEN OCH DAGEN NALKAS SITT SLUT. SV. PS. 461: 7-8.	Klass 1. Kyrkoherdegrav med framträdande placering.	
FRÖA-0166	Vård i svart granit med tympanon och symmetrisk dekor av kors, sol och blommor.	FABRIKÖR J.A. GUSTAFSSON *1881 +1957 HANS MAKAN HANNA *1883 +1951 2 KOR. 5:1	Klass 2. Tidstypisk vård med titel.	
FRÖA-0167	Nationalromantisk vård i grovhuggen grå granit. Bautasten med oval inskriptionstavla. 1919.	HÄR VILAR P.J.E. PETERSSON *17/1 1867 5/5 1941 OCH HANS MAKAN LYDIA PETERSSON FRÅN ÅRSET *28/5 1865 +22/6 1919 UPPB. 22:14.	Klass 1. Karaktärsskapande och tidstypisk vård med framträdande placering.	

FRÖA-0169	Nationalromantisk vård i grovhuggen svart granit med polerad framsida. 1919.	Familjegraf. Hemmanseg. J.A. Svensson Kallsjö *10/2 1868 +28/8 1919 Dav. Ps. 130 Hans hustru Kristina Svensson *6/7 1867 13/10 1945 Sv. Ps. 355	Klass 1. Karaktärsskapande och tidstypisk vård med framträdande placering.	
FRÖA-0170	Monumental grusgrav med ram och vård i ljus granit. Grovhuggna stenpollare runt graven sammanhållna av kedjor. 1921.	J. M. Petersson Fr. Klef *17/12 1856 +24/11 1921 Hans Maka Amanda *23/5 1863 +25/1 1920	Klass 1. Karaktärsskapande grusgrav med påkostad utformning och framträdande placering.	
FRÖA-0171	Påkostad vård i diabas med polerad framsida och stiliserad blomsterornamentik.	KYRKOVÄRDEN J.Z. PETERSSENS KALLSJÖ FAMILJEGRAV DOTTERN NELLY *1906 +1991 SV. PS. 452	Klass 1. Karaktärsskapande vård med påkostad utformning och framträdande placering. Titel med koppling till församlingen.	
FRÖA-0172	Grusgrav med ram och vård i svart granit. 1945.	CARL HASSELGREN *7/4 1858 +25/6 1945 HANS MAKAS IDA *25/3 1864 +14/7 1920 HOLMESHULT Sekundärsten: ALVA HASSELGREN FÖDD I FRÖDERYD 1907 DÖD I STOCKHOLM 1998	Klass 1. Karaktärsskapande grusgrav med framträdande placering.	

FRÖA-0173	Modernistisk vård i ljus grå granit med symmetrisk text och kors i mitten. 1968.	HEMMANSÄGARE MAKAN HELGA JOSEF KARLSSON *1889 +1975 *1883 +1968 HULUBODA	Klass 2. Vård med påkostad utformning och titel.	
FRÖA Ur bruk upp- ställd mitt för norra mitt- gången	Gjutjärnshäll från 1780-talet med profilerad ram och pålagd slarvigt utförd inskription med bristfällig stavning. Ingen synlig ytbehandling. Mindre partier av inskriptionen saknas. Hällen har tillverkats vid Holmeshult järnbruk (1750-1795), där Hans Banda var inspektör. Hällen flyttades 1933 till nuvarande plats efter att ha legat under trappan till sakristians ingång. Har ursprungligen legat inne i den gamla kyrkan.	FRODOM ÖFVER=INSPECTOREN HÖGACKTAD HERR HANS BANDA SOM. D: 2.AUG.1786 GICK TIL SIN HVILA. I DENNA GRIFT SOFVER. EI OROAS AF BEKYMNER EI MATTAS AF ARBETE EI FRUKTAR HÖGAS ONÅD HVILKA ÄLSKADE HONOM SORGD OCH BEGRÅTEN VÄLSIGNAS HANS ÅMINNELSE ÄHR VAR DESS LEFNADS LOPP EN EFTERLEVANDE RISTADE RUNAN	Klass 1. Unik och sällsynt förindustriell gjutjärnshäll. Lokalt producerad vid Holmeshult järnbruk. Titel med koppling till järnhanteringen i trakten. Bör föras upp på kyrkans inventarie-förteckning. En permanent förvaring inne i kyrkan eller museal uppställning med skyddstak bör övervägas. Hällen bör ses över av metallkonserverator.	
FRÖA-0177 Ur bruk upp- ställd i mitt- gångens nordliga ände.	Småskalig naturromantisk vård i skulpturalt huggen sandsten med bladornamentik och utbildad inskriptionstavla. Stor snäcka som kröndekor. 1874. Står uppställd vid gravhäll i gjutjärn och vänd åt norr. Avvikande placering tyder på sekundär uppställning.	CARL ADOLF EKENSTAM * 1876 + 1877 Sv:Ps 493	Klass 1. Tidig industriell vård med påkostad utformning vid barngrav. Bör föras upp på kyrkans inventarieförteckning.	

Kvarter B

Gravnr.	Beskrivning/år	Inskription	Antikvarisk bedömning/urval	Fotografi
FRÖB- Ur bruk	Småskalig naturstensvård av handhuggen lerskiffer. Står inte inom gravrad, vänd mot väster. Oklart om den står vid grav eller har flyttats. Carl Petter Thor var son till grenadjären Johan Pettersson Thor i Huluboda.	C. P. THOR F. 1869 D. 1876 Ps 493	Klass 1. Förindustriell vård vid barngrav. Tillverkad lokalt av lokal stensort. Om vården är tagen ur bruk och flyttad bör den föras upp på kyrkans inventarieförteckning.	
FRÖB-0010	Minnesvård över kontraktsposten Jonas Sandell rest 1909. Obeliskformad vård i polerad svart granit med ligusterhäck i en sträckning åt norr i linje med vården. Stenbelagd gång med skiffer framför.	KONTRAKTSPROSTEN PHIL. MAG. JONAS SANDELL *10/1 1790 +24/7 1858 ROM. 14:8. FÖRSAMLINGSBÖR OCH BARNBARN RESTE VÅRDEN 1909	Klass 1. Minnesvård vid kyrkoherdegrav över person av historisk betydelse. Jonas Sandell var kyrkoherde i Fröderyd 1831-1858, välkänd teolog och kulturpersonlighet samt även fader till den världskända psalmförfattaren Lina Sandell. Gravens grusbädd och häckomgärdning bör återställas. Häcken kan hållas lågt tuktad så att vården framträder väl.	
FRÖB-0012N	Modernistiskt kors av svart polerad granit.	AUGUST JOHANSSONS FAMILJEGRAV ESPRILLA NORREG. JOH. 11:25	Klass 2. Tidstypisk vård.	

FRÖB-0012S	Modernistiskt kors av svart finhuggen granit.	JOH 3:16 ALGOT ANDERSSONs FAMILJEGRÄV FRÖDERYD	Klass 2. Tidstypisk vård.	
FRÖB-0014	Modernistisk vård i finsågad grå granit.	SKRÄDDARMÄSTARE ERNST THAGG *1894 +1984 RUTH THAGG *1893 +1956	Klass 2. Sentid vård med titel.	
FRÖB-0023	Liggare i finhuggen grå granit.	ELMER ELFSTRÖM *1905 +1919	Klass 2. Tidstypisk vård vid enskild grav.	
FRÖB-0049	Gjutjärnshäll från 1721 över kyrkoherden Anders Colliander. Kantbård med textband mellan profilerade lister. Gjuten inskription, som i vissa partier är skadad. Den har ursprungligen haft sin plats inne i den gamla kyrkan och kan möjligen ligga kvar vid sin grav.	Textband: GUD ÄR MITT WITTNE HURU IAG ÅSTUNDAR EDER ALLA HIER.....HANS GRUND I CHRISTI UTI TINA HÄNDER BEFALLER. Inskription: FRAMLIDNE PROBSTEN OCH KYRKOHERDEN HÄR I FRÖDERYD HERR MAGISTER ANDERS COLIANDER GRAFVÅRD HONOM TILL WÄL FÖR TILL ÅMINNELSE ...1721.	Klass 1. Unik och sällsynt gjutjärnshäll. Sannolikt tillverkad lokalt (inte fastställt). Hällen är i behov av konservering. Utförs av metallkonserverator. Lämpligt skydd mot fukt och mekaniska skador bör utredas.	

FRÖB-0050	Storskalig häll i finhuggen svart granit. 1896.	Kontraktsprost af Westra Härad P. PETERSSON *6/4 1814 +29/6 1896	Klass 1. Tidig industriell vård vid grav över kontraktsprost.	
FRÖB-0076	Modernistiskt kors i finhuggen ljus granit. 1959.	VILORUM FÖR ELISABETH OCH SIGNE *1882 JOHANSSON *1885 +1975 +1959 S. PS. 66	Klass 2. Tidstypisk vård med påkostad utformning.	
FRÖB-0080	Vinkelbruten vård i svart polerad granit.	Anna Molin *1848 +1903 Lärjungar och vänner reste vård Dan. 12:3	Klass 1. Vård över person av lokalhistorisk betydelse. Anna Molin var småskolelärarinna i Fröderyd 1875-1903.	
FRÖB-0095	Sentida vård i grovhuggen och finsågad röd granit.	Henry Fransson *1917 +1988 Ruth Habbe-Fransson *1922 +1993 Hökhult	Klass 2. Sentida vård över person av lokalhistorisk betydelse. Henry Fransson var ordförande i kommunalnämnden, ledamot i fullmäktige och skolstyrelsen m m.	

FRÖB-0098	Modernistisk vård i svart granit med avrundade hörn och dekor vid sockeln.	OSCAR JOHANSSONS HULTATORP GRAVPLATS ELSA *1898 + 1981 OSCAR * 1890 +1953	Klass 1. Tidstypisk vård över personer av lokalhistorisk betydelse. Elsa var lärare i Fröderyd skola i närmre 30 år. Oscar var kyrkvård och även ytterst ansvarig för kyrkbygget på 40-talet.	
FRÖB-0109	Småskalig vård i finhuggen svart granit. Stiliserad dekor av urna och blommor. 1942.	Johanna Pettersson Esprilla *1857 +1942 Upp. 14:13	Klass 2. Tidstypisk vård vid enskild grav.	
FRÖB-0123	Småskalig vård i polerad svart granit med dekor av murgröna. 1900. Sekundärvård i samma storlek men utan dekor.	HÄR VILAR NILS ERIKSSON *1/4 1835 +5/3 1900 OCH HANS MAKAN JOHANNA *18/9 1842 + 8/5 1922 HULTATORP 1 KOR. 1:8	Klass 1. Tidigt exempel på vård i enklare familjegrav.	
FRÖB-0128	Minnesvård i finhuggen ljus granit med segmentbågigt krön. Senare rest eventuellt på 1930-talet.	FOLKSKOLLÄRAREN J. FRÖDEBERG 1817 – 1896 Ps. 207.7.8	Klass 1. Vård över person av lokalhistorisk betydelse. Johan Fröderberg var folkskollärare i Fröderyd.	
FRÖB-0135	Funktionalistisk håll i svart granit. 1936.	J.M HOLMQVIST ESPRILLA *1847 +1936 HANS MAKAN SARA HELENA *1849 +1936 DOTTERN ESTER *1889 +1971	Klass 2. Tidstypisk vård. Johannes Holmquist var soldat från Åsprilla.	

Kvarter C

Gravnr.	Beskrivning/år	Inskription	Antikvarisk bedömning/urval	Fotografi
FRÖC-0001	Bautasten i nationalromantisk stil i grovhuggen grå granit med förgylld text.	N.M. NILSSON FLATHULT FAMILJEGRÄV. SALIGA ÅRO DE DÖDA, SOM I HERRANOM DÖ PSALMISTEN 250.	Klass 1. Karaktärsskapande tidstypisk vård med framträdande placering.	
FRÖC-0004	Nationalromantisk blockstensformad vård i svart granit med polerad namntavla.	C.E. SVENSSONS fr. Kallsjö FAMILJEGRÄV	Klass 1. Karaktärsskapande tidstypisk vård med framträdande placering.	
FRÖC-0014	Högrest modernistisk vård i finhuggen och polerad svart granit. Rabatt med buxbom. 1939.	HEMMANSÄGAREN BENGT LINDQVIST *16/2 1840 +16/11 1916 HANS Hustru JOHANNA MARIA *23/5 1847 +16/12 1915 ARTUR KARLSSON *10/2 1902 +8/11 2000 Hustrun ASTRID FÖDD LINDQUIST *14/2 1911 +5/6 2010 LILIAN *13/5 1936 +9/4 1939 JOH 3:16	Klass 1. Karaktärsskapande vård med titel. (Bengt Lindqvist var ägare till Årset Södergård).	

FRÖC-0020	Segmentbågig högre vård i svart delvis polerad granit med motiv av kors och kastanjeblad.	KARL JOHANNESSON Angseboda FAMILJEGRÄV SV. PS. 118	Klass 1. Karaktärsskapande tidstypisk vård.	
FRÖC-0033	Obeliskformad vård med pyramidtopp i svart polerad granit. Blomsterdekor och motiv av stjärna.	KARL PETERSSONS FRÅN HÖKHULT FAMILJEGRÄV	Klass 1. Karaktärsskapande tidstypisk vård.	
FRÖC-0040-41	Vinkelbruten vård i svart granit med stiliserad blomsterdekor samt kors. Stenen har avvikande östlig riktning.	PETER SVENSSON FRÅN RÖSHULT *15/5 1831 +17/6 1915 HANS MAKAS MARIA KRISTOFFERDOTTER *22/2 1832 +17/1 1912 SV. PS. 452:2	Klass 1. Karaktärsskapande tidstypisk vård.	
FRÖC-0066-67	Modernistisk vård i svart polerad granit med svängt krön och stiliserade blomrankor.	MURARMÄSTARE EFRAIM JOHANNISSON ESPRILLA FAMILJEGRÄV	Klass 2. Tidstypisk vård med titel.	

FRÖC-0094	Rektangulär huggen lerskifferflisa med handhuggen inskription ifylld i svart. Baksidan ett kors samt dödsåret 1866.	PMB SPE	Klass 1. Förindustriellt lokalt tillverkad vård med intressant historia. Vården resten över bröderna Peter Magnus Blomqvist och Samuel Peter Falk som förolyckades vid en explosion vid Hörnebo skiffergruva 1866.	
FRÖC-0118	Liggare i polerad svart granit.	KRISTINA PETTERSSON ANGSEBODA *1867 +1958	Klass 1. Typisk allmänna linjenvård.	
FRÖC-0122	Gjutjärnkors med blomsterornament med klöver formade armar med genombruten bladdekoration. Motiv med blomsterranka på stammens båda sidor. Tillverkat av Rosenholms manufakturverk. 1909. Sekundärsten. Rabatt med funkia.	HÄR VILAR SAMUEL JOHANNESSON HULUBODA *23-2-1898. +8-2-1909 Sv. Ps. 424	Klass 1. Tidig industriell gjutjärnsvård tillverkad lokalt.	
FRÖC-0125	Liggare i svart granit, motiv av kors.	SVEN JOHANNESSON *27/11 1870 +2/10 1955 SLOTTET	Klass 1. Typisk allmänna linjenvård.	

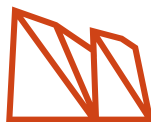
FRÖC-0142	Liggare i svart delvis polerad granit.	KRISTINA NILSSON ANGSEBODA *1852 +1944	Klass 1. Typisk allmänna linjenvård.	
FRÖC-0145	Liggare i svart finsågad granit.	F.D. KYRKVÄKTAREN J.P. SVENSSON	Klass 1. Typisk allmänna linjenvård. Titel med koppling till församlingen.	
FRÖC-0152	Småskalig vård i polerad svart granit. Motiv av kors. 1939.	VÅR LILLE SVEN-ERIK	Klass 1. Typisk allmänna linjenvård. Titel med koppling till församlingen.	
FRÖC-0163	Grusgrav med vård och stenram i finhuggen svart granit, bred rabatt och sekundärsten. 1946.	J.A. SAMUELSSON *1860 +1946 MATHILDA SAMUELSSON *1850 +1907 DOTTERN ALMA *1884 +1960 ESPRILLA 1 JOH. 1:7	Klass 2. Efterkrigstida grusgrav inom kvarter för allmänna gravar. Tillkommen efter omläggningen omkring 1940.	

Ur bruk

Gravnr.	Beskrivning/år	Inskription	Antikvarisk bedömning/urval	Fotografi
Ur bruk	Gjutjärnskors rakt med profilerade kanter och bas. Bladdekor gjuten i relief vid korsarmans ändar. 1922. Tillverkat vid Rosenholms manufakturverk.	HÅR VILAR HUSTRUN LISA BLOMKVIST FRÅN SKOGLUND FRÖSET FÖDD 1839 DÖD 1922 VILA I FRID	Klass 1. Tidig industriell gjutjärnsvård, tillverkad i trakten. Bör föras upp på kyrkans inventarieförteckning.	
Ur bruk	Gjutjärnskors med klöverbladsändar. 1885. Tillverkat vid Rosenholms manufakturverk.	H. EG. JOHANNIS P. PETTERSSON KALLSJÖ *1856 +1885	Klass 1. Tidig industriell gjutjärnsvård, tillverkad i trakten. Bör föras upp på kyrkans inventarieförteckning	
Ur bruk	Mindre gjutjärnskors med nygotiska trepass vid ändarna. 1883. Tillverkat vid Rosenholms manufakturverk.	H H PETER MAGNUS NILSSON FRÅN HULTATORP * 1844 + 1883 SÖRID AF MAKA OCH DOT TER Baksidan: WISH: 4 K 1 V JOH: 3 K 23 V PS: 477 V 8 100 V 3	Klass 1. Tidig industriell gjutjärnsvård, tillverkad i trakten. Bör föras upp på kyrkans inventarieförteckning	

Ur bruk	Gjutjärnskors med trepass rikt dekorerade vid ändarna. 1888. Tillverkat vid Rosenholms manufakturverk.	A C LINDQVIST *1851 +1888 SV PS 489 7 v I CHRISTI SÅR JAG SOMNAR IN O,S,V	Klass 1. Tidig industriell gjutjärnsvård, tillverkad i trakten. Bör föras upp på kyrkans inventarieförteckning	
---------	--	--	--	---

År 2020 genomfördes en kulturhistorisk inventering av alla gravar på Fröderyds kyrkogård. Föreliggande rapport presenterar inventeringen och ger ett förslag till bevarandeplan.

Byggnadsvårdsrapport 2020:10
JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM